

HALK TAKVİMİNDE APRİL BEŞİ[1]

Ergün VEREN[*]

Halk Takvimi, yöre insanlarının uzun zamana dayanan doğa gözlemlerinin sonucu olarak her yıl aynı dönemlerde yaşanan aynı doğa olaylarını kaydederek, doğa ile mücadele edip hayatlarını sürdürürken faydalandıkları bir sistemdir. Bu takvime halk arasında; Ana-Baba Hesabı, Eski Hesap, Çoban Hesabı, Sayılı ya da Hesaplı adı verilmektedir.

Halk takvim halk kültürü öğelerinden biri olup Rumi Takvim esasına dayanmaktadır. Bilindiği üzere Miladi Takvimle Rumi Takvim arasında 13 günlük fark bulunmaktadır.

Halk Takviminde “Sayılı Günler” kavramı vardır. Bunlar sayısı ve süresi nesiller öncesinden tespit edilerek miras bırakılmış ve halende günlük hayatta görülen mevsim özelliklerini yansıtan günler anlamındadır. Bu günler her yıl aynı zaman diliminde birkaç günlük sapmalarla gerçekleşirler. İşte bu sayılı günlerden biri de “April Beşi” dir.

April beşi, Rumi Takvime göre Nisan ayının 5’inci günüdür. Aralarındaki 13 günlük fark da dikkate alındığında Miladi Takvime göre 18 Nisan gününe karşılık gelmektedir. Bu tarihten sonra artık hıdrellez günü yani 6 Mayıs’a az zaman kalmıştır. Hıdrellez günü ise yazın başlangıcıdır.

April beşi, bahar günlerinin güzelliği arasında bir anda aşırı soğuk ve fırtına yaptığına inanılan ve bilinen sayılı günlerden biridir. Bu gün için Anadolu’nun farklı yerleşim yerlerinde birbirine yakın inanma ve uygulamalar görülmektedir. Bunlardan bir kaçısı;

-Edirne-Uzunköprü ilçesi ve köylerinde, Aprilin Beşi adıyla bilinir. Genel olarak ısınma döneminde beklenmedik soğukların yaşandığı günler olarak ifade edilir. Bu dönemde yaşanan soğuk hava akımları tarım ekonomisinin egemen olduğu bu yöre “Kork aprilin beşinden, öküzü ayırır eşinden” şeklinde ifade edilen atasözünün şekillenmesine neden olmuştur. Tarlada işlerin yapılmaya başlandığı dönemde yaşanan ani soğukların toprağın işlenmesinde kullanılan öküzlerin ölümüne neden olabilecek kadar şiddetli olduğu düşüncesi yaygındır. [2]

-Sivas ili Şarkışla ilçesi ve çevresinde Ebrul Beşi adıyla bilinir. İlkbaharın başlangıcıdır. Bundan önceki bahar aldatmacadır. Derler ki ; “Sakin Ebrulun beşinden camuzu ayırır eşinden” Ebrul beşi geçene kadar rüzgârlı havalarda mandaları işe salmak değil dışarı bile çıkarmazlar. Bu günlerde dışarı çıkan mandaların “Golukmasından” yani romatizmaya yakalanmasından korkulur, bağ bahçe işleri ancak bu günden sonra başlar, fidan dikimi yonca ve “gorungalıkların” temizliği yapılır. [3]

-Adana Pozantı ilçesi Kamışlı köyü ve çevresinde Abrul’un 5’i olarak bilinir. Aprulun ya başında ya beşinde bir kış muhakkak olur inancı hâkimdir. Kışın şiddetli olacağı anlamında “Sakin abrulun beşinden, camızı ayırır eşinden” denilmektedir[4]

-Kayseri ve çevresindeki April Beşi adıyla bilinir. Bu günde " Camız Kıran Fırtınası " olacağı kabul edildiğinden hayvanlar ahırdan dışarı çıkarılmaz. Dışarı çıkarılmadıkları gibi yayılmaya da çıkarılmazlar. Ancak nisanda çayıra çıkarılırlar. Hatta bununla ilgili olarak “April apışır, dudak yere yapışır” denilir. Sebebi de, bu ayda hayvanlar artık yayılmaya başlarlar ve sanki dudakları yere yapışmış gibi sürekli otlanırlar. April beşinin şiddetli olduğu senelerde otlamaya çıkan mandalar fırtınanın etkisiyle telef olduklarından bu sayılı güne aynı zamanda (Camızkıran) da denilir. Bu en önemli sayılı günde kar yağabilir. Keskin poyraz eser, dolu yağarsa yeni uyanmaya başlayan ağaçları soğuk alır. Özellikle kayısı, badem ve kiraz çok etkilenir. Halk arasında "Kork aprilin beşinden, camızı ayırır eşinden hele hele on beşinden " sözleri ile bu günün tehlikesi belirtilir. Yine halk arasında; "April beşinde tohum ya elde olmalı ya da yerde olmalı" derler. Çünkü önceden ekilmiş ve filizlenmişse muhakkak soğuk alır. [5]

-Erzurum Şenkaya ilçe merkezi Örtülü'de *Abril Beşi* sayılı fırtına günü olarak bilinir. Yola çıkılmaz, çift için tarlaya gidilmez. Birde tekerlemesi söylenmektedir;

**“Korkma Mard’ın kışından kork. / Abril’in beşinden./
Yolcuyu yoldan eder /Öküzü ayırır eşinden.”**

Mart'ta doğan erkenci kuzulara ‘Paç’ denilmektedir. “Beş-Abril” de doğanlara da “Dölbaşı” adı verilmektedir. Yöre söylenişiyile, “İlı (yılı) éyi géderisa” Leyleklerin gelişinden sonra çifte çıkılmaktadır. Dağ köylerinde abril beşinden sonra çifte çıkılmakta ve 18 gün ekin ekilmektedir. Bununla ilgili birde tekerleme bulunmaktadır;

“Mard-ekini, merd olur, Abril’in ki derd-olur”

Yani, Martta ekilenler, zamanında biçilip harman edilir; Abril (Nisan) ayında ekilenler, geç yetişeceğinden; ya üşür, ya da geciken harmanı yağış altında kalarak vaktinde tahılı içeri alınama, ıslanıp çürüyerek, ziyan olur ve sahibinin başına dert olur.” [6]

-Gümüşhane, Merkez ilçe Arzular (Sobran) beldesinde *Abril (Nisan) ayının beşinci günü* soğuk olacağı bilinir. Halk; **“Korkma Zemherinin karından / Kork Abrulun beşinden / Öküzü ayırır eşinden.”** demiştir. Bu ayda tarım faaliyetleri başlar. [7]

Anadolu’da diğer birçok yerleşim yerlerinde de aynı inanma, uygulama ve tekerlemelere rastlanılmaktadır.

Sonuç olarak, Anadolu’nun farklı bölgelerindeki yerleşim yerlerinde **“April Beşi”** tanımlanmakta, meydana gelebilecek aşırı soğuk ve fırtınanın etkisinden korkulmakta, özellikle kırsal alanda yaşayan geçimini ziraattan sağlayan yöre insanları tarafından önlem alınması gerektiği bilinmektedir.

[*] *Halkbilimi Araştırmacısı, Yazar-Şair, Ankara (10.04.2010) (ergunveren@hotmail.com)*

KAYNAKLAR

[1] Kapsamlı bilgi için bkz: VEREN Ergün (2009) , “Yazılı Kaynaklarda Anadolu’da Halk Takvimi ve Halk Meteorolojisi”, Türkerler Kitap Kır. Dağ. Paz. San. ve Tic.Ltd. Şti, Ankara, S:146–189 (ergunveren@hotmail.com)

[2] KOÇ Talat (2001), “Uzunköprü’de Halk Takvimi ve Sıcaklık İlişkisi”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Mayıs 2001, Sayı 5

[3] KUZUCULAR Emin (1978), “Şarkışla Takvimi–1” Sivas Folkloru Dergisi Sayı 71, Aralık 1978, Eko Matbaası, Çemberlitaş, İstanbul S: 15–17

[4] Halk Takvimi, http://kamilikoyu.sitemynet.com/kültür/halk_takvimi.htm

[5]* TÜRKER Şefik (1943), “Kayseri Takvimi” Kayseri Halkevi Kitapsaray ve Yayın Komitesi Yayınları Sayı:19, Sümer Basımevi,1943,S:19–29

* ARIKAN Abdurrahman, “Kayseri’de Sayılı Günler”

<http://kayseri.meteor.go.tr/merakettikleriniz.html>

[6] KIRZIOĞLU M. Fahrettin, Dr. “Erzurum’un Şenkaya İlçesi Merkezi Örtülüde; Halk Takvimi, Çevre Ağzı, Yemiş, Ağaç ve Ot Adları” Türk Folklor Araştırmaları Dergisi S: 5950–5951

[7] Gümüşhane Merkez İlçe Arzular Belediyesi resmi internet sitesi, (www.arzular-bld.gov.tr/ - 43k)